

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.32.17>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ДІТЬМИ

Волошанівська Тетяна Володимирівна,
orcid.org/0000-0002-1060-5412
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

В статті розглядаються теоретико-правові засади використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених дітьми. Вказується, що традиційно межі використання спеціальних знань у криміналістиці вчені диференціюють на два види: залучення особи як спеціаліста для проведення/сприяння/консультування тощо під час слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також залучення особи як експерта для проведення експертизи та надання висновку експерта. Таким чином, законодавцем чітко розмежовано статус спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні. Зазначається, що будь-який вид кримінального правопорушення має певні особливості, якими зумовлюється специфіка тих спеціальних знань, які мають бути застосовані під час розслідування. Це можна пояснити взаємозв'язком між подією суспільно небезпечного діяння та слідовими картинками, які утворились внаслідок його вчинення. Зокрема, це також може стосуватись, наприклад, застосування холодної чи вогнепальної зброї, автотранспорту тощо. Зауважено, що застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення неповнолітніми особами кримінальних правопорушень, може мати місце під час: 1) оцінки обстановки та слідових картин на місці події під час проведення первинних слідчих (розшукових) дій; 2) оцінки стану потерпілої особи; 3) оцінки стану кримінального правопорушника; 4) надання психологічної оцінки розвитку неповнолітнього кримінального правопорушника; 5) надання консультацій органам досудового розслідування під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; 6) надання додаткової доказової інформації під час проведення експертизи. Підсумовано, що на сьогоднішній день особливості застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами майже не відрізняються від дорослих. Проте окремими положеннями національного кримінального процесуального законодавства визначені випадки, коли такі знання мають бути застосовані обов'язково. Водночас, необхідно також відмітити і те, що наразі положення КПК України в частині застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх осіб потребують суттєвого доопрацювання.

Ключові слова: неповнолітній, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, досудове розслідування, спеціальні знання, експерт, спеціаліст.

**THEORETICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF USING SPECIALIZED KNOWLEDGE
IN THE INVESTIGATION OF JUVENILE CRIMINAL OFFENSES**

Voloshanivska Tetiana Volodymyrivna,
orcid.org/0000-0002-1060-5412
PhD in Law, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of
Criminal Process and Criminalistics
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)

The article examines the theoretical and legal principles of using special knowledge in the investigation of criminal offenses committed by children. It is indicated that traditionally the limits of the use of special knowledge in criminology are differentiated by scientists into two types: the involvement of a person as a specialist to conduct/facilitate/consult, etc. during investigative (search) and covert investigative (search) actions, as well as the involvement of a person as an expert to conduct an examination and providing an expert opinion. Thus, the legislator has clearly demarcated the status of a specialist and an expert in criminal proceedings. It is noted that any type of criminal offense has certain features that determine the specificity of those special knowledge that must be applied during the investigation. This can be explained by the relationship between the event of a socially dangerous act and the afterimages that were formed as a result of its commission. In particular, this may also apply, for example, to the use of cold or firearms, motor vehicles, etc. It is noted that the application of special knowledge in criminal proceedings initiated due to the fact that minors have committed criminal offenses can take place during: 1) assessment of the situation and trail pictures at the scene of the incident during the initial investigative (search) actions; 2) assessment of the victim's condition; 3) assessment of the state of the criminal offender; 4) providing a psychological assessment of the development of a juvenile criminal offender; 5) providing advice to pre-trial investigation bodies during investigative (search) and covert investigative (search) actions; 6) provision of additional evidentiary information during the examination. It is summarized that today the features of the application of special knowledge during the investigation of criminal offenses committed by minors are almost no different from adults. However, separate provisions of the national criminal procedural legislation define cases when such knowledge must be applied. At the same time, it should also be noted that the current provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the use of special knowledge in criminal proceedings against minors require substantial revision.

Key words: minor, criminal offense, criminal proceedings, pre-trial investigation, special knowledge, expert, specialist.

Постановка проблеми. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень має важливе методологічне та тактичне значення, оскільки надає можливість не тільки спростити та підвищити ефективність проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а і отримати додаткові докази по кримінальному провадженню. Особливого значення це набуває за умови, що суспільно небезпечне діяння вчиняється неповнолітнім. Кримінальним процесуальним законодавством передбачено низку додаткових заходів, які мають бути проведені в межах ювенального кримінального процесу. Одними із таких заходів є проведення відповідних експертних досліджень, зокрема тих, що спрямовані на визначення ступеню психічного розвитку дитини та її здатності усвідомлювати суспільно небезпечний характер вчиненого кримінального правопорушення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами часто стають предметом дослідження учених. Зокрема, окрема увага таким питанням була присвячена такими вченими як В.М. Шевчук, О.В. Одерій, А.Ф. Волобуєв, О.М. Семенишин, Т.І. Пономарьова, Є.С. Назимко, М.В. Корнієнко, В.В. Тіщенко, В.А. Журавель, Т.В. Романенко, С.С. Чернявський та ін. Проте, окремі проблеми залишились невирішеними, що і зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до положень національного кримінального процесуального законодавства, проведення експертизи є обов'язковим лише за наявності окремих підстав. Такі підстави визначені в ч. 2 ст. 242 КПК України, а саме: 1) встановлення причин смерті; 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; 6) визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням [1]. В усіх інших випадках вирішення щодо доцільності та необхідності проведення судово-експертного дослідження знаходиться в межах повноважень слідчого.

Традиційно межі використання спеціальних знань у криміналістиці вчені диференціюють на два види: залучення особи як спеціаліста для проведення/сприяння/консультування тощо під час слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також залучення особи як експерта для проведення експертизи та надання висновку експерта. Таким чином, законодавцем чітко розмежовано статус спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні.

Так, відповідно до чинного КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого. Експерт має право: 1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; 2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; 3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; 4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання; 5) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні; 6) одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт; 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; 8) користуватися іншими

правами, передбаченими Законом України "Про судову експертизу". Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути вмотивованою. Експерт зобов'язаний: 1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його; 2) прибути до суду і дати відповіді на запитання під час допиту; 3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта; 4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати; 5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом. Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду, що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб [1]. Основною вимогою, яка ставиться до експерта – уникнення випадків надання правової оцінки об'єктам дослідження. Традиційно, до алгоритму дій судового експерта має входити оцінка об'єкта дослідження та надання чітких відповідей на питання, поставлені ініціатором такого дослідження. Водночас, кримінальне процесуальне законодавство не забороняє експертові уточнювати, доповнювати чи розширювати свої відповіді, вказуючи інформацію з приводу якої не було поставлено запитання. Такий законодавчий підхід можна пояснити тим, що у зв'язку із відсутністю у слідчого необхідних знань, він не здатний в повній мірі оцінити обсяг інформації, який може надати експертне дослідження конкретних речових доказів. Проте, як свідчить аналіз правоохоронної та судової практики, у більшості випадків експерти віддають перевагу наданню чітких відповідей на чіткі запитання, а також тільки у випадках, коли вони впевнені у своєму висновку. За інших умов, надається або альтернативний висновок або висновок щодо неможливості надати відповідь на поставлені запитання через наявність об'єктивних підстав. Ще одним важливим аспектом є нормативно визначена заборона на врахування експертом результатів попередніх експертиз.

Спеціаліст у кримінальному провадженні має більш практичне значення. Відповідно до положень національного кримінального процесуального законодавства, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків у випадках, передбачених пунктом 7 частини четвертої цієї статті. Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги. Спеціаліст має право: 1) ставити запитання учасникам процесуальної дії

з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду; 2) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням; 3) звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів; 3¹) викладати у висновку відомості, що мають значення для кримінального провадження і щодо яких йому не були поставлені запитання; 4) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження; 5) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження; 6) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; 7) надавати висновки з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків, у тому числі у випадках, передбачених частиною третьою статті 214 цього Кодексу; 8) надавати довідки з питань, що належать до сфери його знань, у випадках, передбачених частиною третьою статті 245¹ цього Кодексу. Спеціаліст зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, дізнавача, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади; 2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених запитань; 3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків; 4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом [1]. Необхідно відзначити, що в останні роки законодавцем було дещо унормовано підходи до діяльності спеціаліста у кримінальному провадженні. В першу чергу це було реалізовано шляхом посилення меж юридичної відповідальності спеціаліста, а також уточнено процесуальну форму оформлення результатів його діяльності.

Проте, як спеціаліст, так і експерт під час застосування спеціальних знань в межах кримінальних проваджень, розпочатих за фактом вчинення кримінального правопорушення неповнолітніми особами повинні враховувати умови, в яких неповнолітні виховувались, їх оточення, а також причини кримінально протиправної поведінки. Так, наприклад, розглядаючи проблеми застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння зумовлені булінгом, вчені вказують, що згідно з діючим законодавством, існує дві форми використання спеціальних знань обізнаних осіб: процесуальна та непроцесуальна. Під час використання спеціальних знань в процесуальній формі, обізнані особи наділені певними правами та обов'язками та залучаються для проведення судових експертиз, перевірок, ревізій, можуть бути допитані в суді, залучаються в якості спеціалістів (педагоги, психологи, судмедексперти, лікарі) до участі у слідчих (розшукових) діях. Під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми у зв'язку із булінгом можуть залучатися експерти для проведення судово-медичних чи судово-психіатричних експертиз, залежно від способу вчинення злочину можуть бути залучені експерти для проведення криміналістичних експертиз (дактилоскопічна, почеркознавча, технічна експертиза документів, трасологічна експертиза та ін.). В даному контексті проблематика використання спеціальних знань постає під час призначення експертиз та використання їх результатів. Слідчі доволі часто не правильно формулюють питання експерту, не правильно трактують висновки експертизи, не надають в повному обсязі зразки для дослідження, що на нашу думку може бути пов'язане з недостатньою взаємодією між слідчим та експертом. Використання у непроцесуальній формі спеціальних знань обізнаної особи, проводиться у формі консультацій, сумісного обговорення окремих питань стосовно певної справи,

виступи з лекціями, участь спеціаліста у підготовці до судових експертиз, надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу, здійснення соціально-педагогічного патронажу для надання консультативної допомоги батькам, психологічного супроводу здобувачів освіти, які постраждали від булінгу, стали

його свідками або вчинили правопорушення [2]. Необхідно зауважити, що будь-який вид кримінального правопорушення має певні особливості, якими зумовлюється специфіка тих спеціальних знань, які мають бути застосовані під час розслідування. Це можна пояснити взаємозв'язком між подією суспільно небезпечного діяння та слідовими картинками, які утворились внаслідок його вчинення. Зокрема, це також може стосуватись, наприклад, застосування холодної чи вогнепальної зброї, автотранспорту тощо.

Причинами поступового зростання кількості злочинів пов'язаних з булінгом та їх латентність пов'язані з недостатньою взаємодією між співробітниками правоохоронних органів, психологами, педагогами. Вважаємо, що під час профілактичних заходів спрямованих на запобігання та протидію булінгу в закладах освіти, доцільно залучати в якості обізнаних осіб психологів, педагогів, лікарів. Взаємодія між адміністрацією закладу освіти, органами Національної поліції України та службою у справах дітей, полягає у своєчасному взаємному інформуванні про випадки булінгу в закладах освіти, що впливає на попередження та розкриття правопорушень. Отже, для повного і всебічного розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми у зв'язку із булінгом, необхідні спеціальні не юридичні знання, застосування яких дозволяє встановити обставини та механізм події, попередити злочини. На нашу думку, якісна співпраця слідчого зі спеціалістом повинна включати в себе: своєчасний взаємний обмін інформацією; сумісне виконання процесуальних та непроцесуальних дій спрямованих на попередження, розслідування та розкриття злочинів; справочну або консультативну допомогу; надання допомоги з боку спеціаліста у підготовці та призначенні експертиз; за необхідності, можливість присутності слідчого під час проведення судових експертиз; можливість присутності слідчого під час проведення обізнаними особами профілактичних заходів [2]. Окрему увагу вчені також звертають і на застосування спеціальних знань під час розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень неповнолітніх осіб, які є одними із найбільш розповсюджених у загальній кількості суспільно небезпечних діянь.

При розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів, що вчинюються неповнолітніми, слідчий призначає криміналістичні експертизи, які проводяться з метою дослідження слідів та предметів, що є речовими доказами в кримінальному провадженні. Залежно від характеру скоєного злочину можуть призначатися різноманітні експертизи: трасологічна, балістична, дактилоскопічна і т.д. Завдяки таким експертизам слідчий може встановити істину в кримінальному провадженні. Криміналістична експертиза дає можливість установити механізм тих чи інших слідів на місці події, ідентифікувати за виявленими слідами злочинців, а також застосовані ними знаряддя та інструменти. Вона може призначатися й для встановлення наявності невидимих неозброєним оком слідів на різноманітних перешкодах та предметах, вилучених із місця події, а у випадку виявлення таких слідів визначити їхню придатність для ідентифікації особи й предметів, якими вони були залишені. Об'єктами судово-трасологічної експертизи є матеріальні сліди (рук, ніг, взуття, шин, знарядь та інструментів тощо), серед яких вирізняються об'єкти – носії слідів (слідосприймаючі об'єкти), об'єкти, що утворили сліди (слідоутворюючі об'єкти), об'єкти-зразки. Важливо зауважити, що один і той же об'єкт (наприклад, недопалок) є носієм кількох видів

інформації (трасологічної та біологічної) і може бути дослідженим із різних боків. У таких випадках спочатку проводять криміналістичне дослідження для ідентифікації особи за слідами зубів, а потім – судово-медичне дослідження для визначення групової належності слини. Недотримання правильної послідовності призначення та проведення різних експертиз щодо тих самих об'єктів науковці відносять до типових помилок у кримінальних провадженнях. Через такі порушення об'єкти втрачають ряд ознак, а тому певні дослідження надалі стають неможливими (або недоцільними). Призначення трасологічної експертизи зумовлене обстановкою вчиненого нападу та сукупністю виявлених і наданих для експертного дослідження слідів. Ідентифікація людей і предметів за утвореними ними слідами дозволяє встановлювати факт їхнього перебування на місці події, а також визначати, однією чи різними особами або предметами залишені сліди. За слідами взуття, залишеними на місці події, можна з'ясувати окремі особливості особи, яка була присутня на місці вчинення злочину – приблизний зріст, вагу, кульгавість та інші фізичні вади, притаманні особі, що залишила ці сліди. Ураховуючи те, що при вчиненні корисливо-насильницького злочину на місці події можуть залишатись сліди зламу перешкод, сейфів та інших місць зберігання матеріальних цінностей, слідчому для встановлення способу зламу, виду та особливості знаряддя, що використовували злочинці під час зламу, його індивідуальних особливостей необхідно також призначати експертизу знарядь зламу та інструментів [3]. Необхідно зауважити, що такі кримінальні правопорушення часто є достатньо простими для розслідування, оскільки механізм реалізації кримінально протиправного умислу на їх вчинення передбачає потенційну наявність відповідних слідових картин, кількість та якість яких надасть органам досудового розслідування можливість у найкоротші терміни встановити особу кримінального правопорушника та створити доказову базу, достатню для доведення його вини.

Форми використання спеціальних знань, зокрема в сфері службової діяльності, виокремлює О. В. Пчеліна: консультування обізнаної особи з приводу окремих аспектів механізмів утворення певних слідів і відповідно їх виявлення, тактичних прийомів, які доцільніше застосовувати під час проведення конкретних СРД тощо; залучення обізнаної особи до проведення окремих СРД у якості спеціаліста; призначення судових експертиз (залучення обізнаної особи у якості експерта); залучення обізнаної особи для проведення ревізії чи іншої перевірки тощо [4, с. 25]. Як бачимо, окрім ревізії, авторка безсумнівно справедливо зазначає про існування й інших форм перевірки, які широко використовуються під час розслідування як кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, так і інших кримінальних правопорушень, зокрема у сфері господарської діяльності. Серед них слід зазначити моніторинг, фінансовий аудит, перевірку закупівель та моніторинг закупівлі. З іншого боку, побудована та деталізована класифікація форм використання спеціальних медичних знань Є. В. Ковалевською. Залежно від процесуальної значущості результатів їх використання вчена виділяє процесуальну та непроцесуальну форми. Процесуальні форми: 1) участь як спеціаліста фахівця в галузі медицини (лікаря) в провадженні СРД; 2) участь судово-медичних експертів при проведенні судово-медичної експертизи; 3) участь фахівця в галузі медицини (лікаря) під час здійснення контрольної-перевірочної діяльності; 4) довідкова діяльність фахівця у галузі медицини без залучення його до участі в СРД, яка має офіційне вираження у видачі спеціалістом – медичним працівником – письмових висновків чи довідок. Непроцесуальні форми: 1) консультації фахівців у галузі медицини до або після проведення СРД; 2) науково-технічна допомога фахівців у галузі медицини; 3) дослідницька робота; 4) проведення експертних досліджень фахівцями у галузі медицини на замовлення сторони обвинувачення чи сторони захисту у кримінальному провадженні,

результати яких можуть бути взяті на розсуд суду до уваги на стадії судового розгляду [5, с. 6]. Розглянемо повноваження інших суб'єктів щодо використання спеціальних знань, відповідно до КПК України. Згідно з ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Відповідно до п. 3–5 ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор уповноважений доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування, доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк СРД, НСРД, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення, чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити СРД та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України, доручати проведення СРД та НСРД відповідним оперативним підрозділам. Аналізуючи положення цієї статті, доходимо висновку, що прокурор, реалізуючи свої повноваження стосовно керівництва досудовим розслідуванням, може дати доручення або вказівку органу досудового розслідування та оперативним підрозділам на застосування спеціальних знань під час проведення СРД, НСРД, інших процесуальних дій [3]. Отже, застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення неповнолітніми особами кримінальних правопорушень, може мати місце під час: 1) оцінки обстановки та слідових картин на місці події під час проведення первинних слідчих (розшукових) дій; 2) оцінки стану потерпілої особи; 3) оцінки стану кримінального правопорушника; 4) надання психологічної оцінки розвитку неповнолітнього кримінального правопорушника; 5) надання консультацій органам досудового розслідування під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; 6) надання додаткової доказової інформації під час проведення експертизи.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження надало можливість констатувати, що на сьогоднішній день особливості застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами майже не відрізняються від дорослих. Проте окремими положеннями національного кримінального процесуального законодавства визначені випадки, коли такі знання мають бути застосовані обов'язково. Водночас, необхідно також відмітити і те, що наразі положення КПК України в частині застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх осіб потребують суттєвого доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Боднарєнко О.Б. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми у зв'язку із булінгом. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/583/567>
3. Федосова О.В. Використання спеціальних знань у ході розслідування корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a8b7b9e6-9125-4db5-88e6-42fa48f7665c/content>
4. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 460 с.
5. Ковалєвська Є.В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів. URL: http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/997/1/Kovalevska_Aftoreferat.pdf